

OLAF I. RØNNING

Fjellbjørkeskogene

De fleste av oss har nok på våre turer i fjellet kjent en befriende følelse når vi etter å ha slitt oss opp gjennom bjørkeskogliene, passerer skoggrensen og kommer opp på fjellet, eller merket gleden ved å komme ned i bjørkeskogen etter en lang, slitsum tur over fjellet. For så alt for mange turvandrere er bjørkeskogen bare noe man må gjennom for å komme opp på fjellets frie vidder. Men vil man ha demonstrert plantens kamp mot naturkreftene, skal man gi seg litt tid til å studere trærne i skoggrensen og den evne de har til å utnytte alle de muligheter til livberging og beskyttelse terrenget kan gi.

For oss nordmenn er fjellbjørkeskogene noe selvfølgelig. De hører med til landskapet og er så uløselig knyttet til det at man neppe kan forestille seg hvordan våre daler og fjell skulle se ut om de ikke var der. Men dette til tross, er fjellbjørkeskogene et ganske særpreget og eiendommelig innslag i vårt lands vegetasjon. I Mellom-Europa og Øst-Europa er det vanligvis bartrær som danner skogens grense opp mot fjellet. I Øst-Europa og Sibir danner også som oftest bartrærne den polære skoggrense, dvs. mot nord hvor skoggrensen går ned mot havets nivå. Men når vi kommer til Skandinavia blir dette annerledes. Bartrærne klarer seg ikke så godt i konkurransen med bjørkene, hverken i høyden eller mot nord. Her er det løvskogene som dominerer, og særlig kan fjellbjørkeskogene strekke seg langt opp i fjelldalene, vesentlig høyere enn barskogene. Dette fører med seg at vi i vårt land i fjelltraktene alltid får et belte med bjørkeskog

Snømerkelav viser snødybden i bjørkeskog

O. Gjærevoll

over barskogene. Noe av det samme er tilfelle mot nord, hvor bjørkeskogene går lengre mot nord enn barskogene, og det er tilfelle mot vest hvor barskogene stanser i fjelldalene, mens bjørkeskogene fortsetter lengre mot vest og danner grensen mot de skogløse kyststrøk.

Vi kan altså si at bjørkeskogene på en måte omkranser og rammer inn barskogene i vårt land, ikke bare mot vest og nord, men også opp over mot fjellets trebare vidder. Dette er i virkeligheten et meget karakteristisk trekk ved vår vegetasjon og er med å gi vårt landskap et eget karakteristisk preg. En mener det skyldes en oseanisk effekt, forårsaket av vårt lands geografiske posisjon ut mot Atlanterhavet og klimaet dermed blir for lite kontinentalt for bartrærne.

Selve skoggrensen er i seg selv meget interessant. Den gjenspeiler de klimatiske forhold på stedet og gir et inntrykk av om vekstforholdene er gode eller dårlige. I sørvendte ller vil skoggrensen ligge noe høyere enn i nordvendte. På samme breddegrad vil skoggrensen ligge lavere utover mot kysten enn inne i landet, og den vil synke

Austi Bringen

Rolf Aune

mot nord. Ofte kan det være vanskelig med sikkerhet å fastslå om den skog- eller tregrense man ser, er det virkelige, idet vedhugst og særlig beiting av dyr i områdene omkring skoggrensen kan hindre en naturlig etablering av den. Dette kommer av at de små trær og busker som skal danne den naturlige gjenvekst og fornyelse, slik at skogens areal utvides, blir beitet ned. Andre årsaker som kan tvinge skoggrensen ned, er hvor den må passere myrområder, urer eller liknende, hvor trærne ikke klarer å vokse.

I vårt land er det vanlig å regne med tre arter av bjørk, nemlig hengebjørk eller lavlandsbjørken (*Betula verrucosa*), vanlig bjørk (*Betula pubescens*) og dvergbjørk (*Betula nana*). Men særlig er den vanlige bjørken meget formrik og opptrer i et utall av overgangformer som gjør det vanskelig å skille dem nøyaktig fra hverandre. Dette regner en kommer av at de enkelte bjørkearter krysser meget lett innbyrdes. Likevel har ofte fjellbjørken vært ansett som egen art (*Betula tortuosa*), men er man oppmerksom på dette med krys-

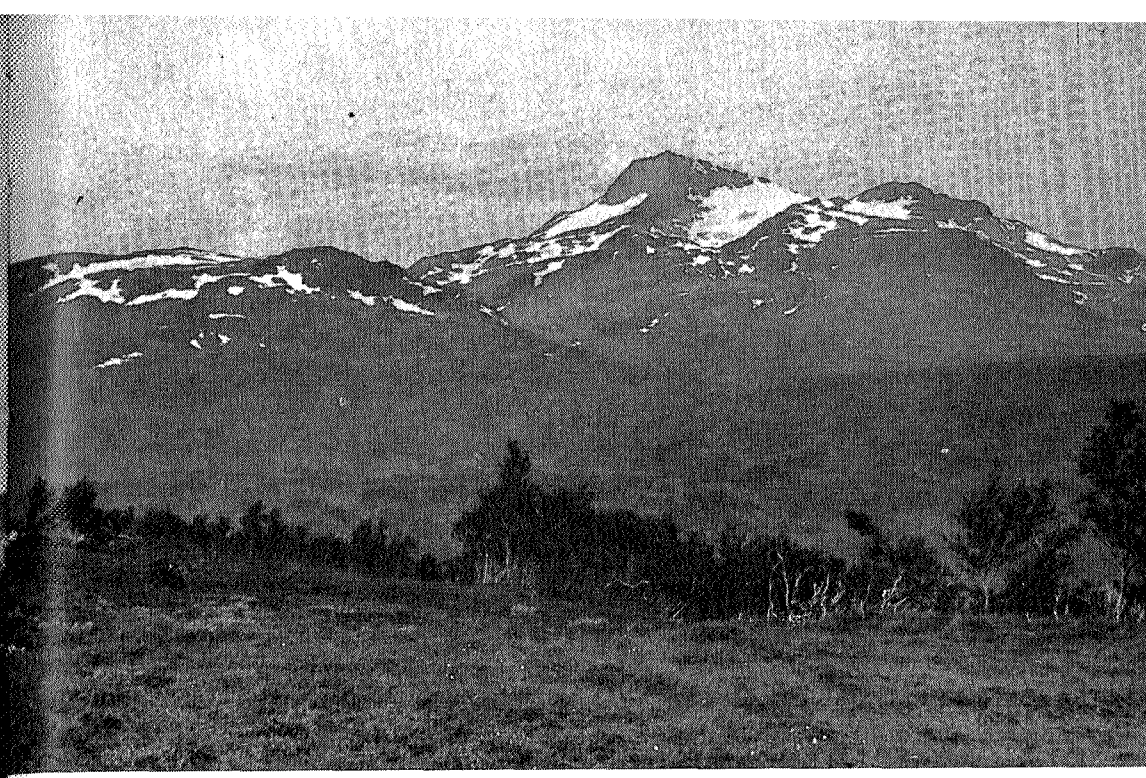
Skoggrensen skiller mellom alpint og subalpint område

Olaf I. Rønning

ningene og overgangstypene, kan man greie seg med å regne med de tre først nevnte arter.

Fjellbjørkeskogene tilhører og karakteriserer den subalpine region, dvs. den vegetasjonsregion som ligger mellom den egentlige barskogregionen nedenfor og den alpine region ovenfor. I enkelte fjelldaler kan man finne de siste utposter av barskogsregionen som små bestanddeler eller spredte forekomster av furu. Men man vil også sammen med bjørkene oftest finne både rogn, or og osp, ofte med ganske jevn fordeling.

Men om selve bjørkeskogene kan gi fjell-liene et lett kjennelig fellespreg, er det likevel store variasjoner innen de plantesamfunn som danner bunnvegetasjonen eller feltskiktet som en helst vil kalle det. På de tørreste stedene, dvs. i tørre lier og grusstrekninger, vil man finne en relativt grissen bjørkeskog med feltskikt hovedsakelig av krekling, tyttebær, dvergbjørk og blåbær. Men fremfor alt forekommer mange lavararter, og det er disse som gir farge på plante-

Myr, berg eller ur hindrer gjenvækst nær skoggrensen

Olaf I. Rønning

samfunnene i bjørkeskogene av denne typen. Trærne står relativt spredt og mellom dem lyser marken grå av lav, først og fremst av *Cladonia*-artene, kvitkrull og reinlav, og brungrønn av lyngarter.

I noe mer kuppert terreng hvor vintersnøen ligger dyp og der er mer fuktighet i undergrunnen, får vi i stedet for lav en rik mosevegetasjon, særlig av husmoser (*Hylocomium*-arter) og sigdmoser (*Dicranum*-arter). Her har også blåbæret sin største utbredelse og kan helt dominere den høyere karplantevegetasjon. Skrubbær er også svært vanlig, en tro følgesvenn til blåbæret, men ellers er vegetasjonen ensformig, bare linnea, smyle, bleikmyrklegg, blålyng etc. kan live litt opp.

Annerledes blir det når jorden er noe mer næringsrik, eller i skoglier hvor næringsrikt vann siger fram. Her finner man bjørkeskoger med et feltskikt av høye urter hvis frodighet kan være helt frapperende. Disse fjellskogenes oaser har en rik vegetasjon av store urter, bregner og høye grasarter. Plantene er ofte mannshøye, og

sammen mer forskjellige slags vier kan de danne nesten ugjennomtrengelig kratt. Man kaller disse for høystaudesamfunn, og de representerer det ypperste fjellskogene kan prestere i retning av frodighet. De arter som går igjen, er mange, men særlig vil det være riktig å nevne tyrihjel, turt, mjødur, kvitbladtistel, hundekjeks, ballblom, vendelrot, skogstorkenebb, geiterams og kvann, og av grasarter særlig myskegras og skogrørkvein.

De eksempler på vegetasjonstyper i bjørkeskogen som er nevnt her, er helt fragmentariske og gir ikke noe fullstendig bilde av bjørkeskogens vegetasjon. Der finnes tallrike overgangstyper mellom de tre antydende skogstyper, og der finnes typer som ikke er nevnt her. Dette gjelder kanskje særlig bjørkeskogene langs kanten av myrer og bekker med et tett kratt av vierarter. Denne type kan ofte ha visse likheter med høystaudebjørkeskogene.

En annen eiendommelig vegetasjonsgrense av en helt annen karakter finner en også i bjørkeskogen. Det er den svarte snømerkelav (*Parmelia olivacea*), som sammen med mange andre lavarter vokser på trestammene i ganske store mengder. Den vokser nødig under det som er det gjennomsnittlige snødekke på stedet, og gir således et inntrykk av hvor mye snø man kan vente å finne der om vinteren. Dette ser man lettest ved at bjørkestammene er hvite nederst og mørkfarget av lav oventil.

Vi ser at fjellbjørkeskogene i vårt land har mange interessante og vakre trekk. Det lønner seg ofte å gi seg litt tid her og studere det plante- og dyreliv man finner der. De rommer ennå mange hemmeligheter. Det gir en egen stemning å vandre blant fjellbjørkene og studere de mange eiendommelige former av trær og vegetasjon man ser omkring seg.

Ikke noe sted kommer bjørkeskogene mer til sin rett enn i fjellet, og ikke noe annet sted hører de mer hjemme. Når bartrærne og de varmekjære løvtrær har måttet gi opp, først da får fjellbjørkene anledning til å utfolde sin egenart og eiendommelige skjønnhet.

KRISTEN ASPAAS

Armfeldt på Tydalsfjellene

*Hoi, der går et Herrens vær
over Trøndelagen.
Snestorm uler fjern og nær,
snegauv mørkner dagen . . . . .*

Jacob B. Bull

Armfeldttoget er blitt det store episke emne i de trønderske bygdene. Det lever ennå på folkemunne sagn og tradisjonsstoff om denne dramatiske hendingen i vår krigshistorie. Tidlig ble det også avfattet rent embetsmessige beretninger om tragedien i de norsk-svenske grensefjell, og disse skildringene har stor verdi. De er skrevet av kyndige folk, og de bygger på samtaler med øyenvitner.

En av de eldste norske beretningene om Armfeldttoget ble skrevet ned under den norsk-svenske grenseoppgangen i 1740-årene. Etter den dansk-svenske defensivalliansen av 1734 skulle rikene fastsette en riksgrense. Dette arbeidet ble avsluttet i 1751, og grensekommis-særenes virke blir i dag betraktet som det første eksempel på godt samarbeid. Den riksgrensen vi da fikk og ennå har, er den eldste og lengste landegrensen i Europa.

En av de dansk-norske grensekommis-særene var Peter Schnitler. Etter en grundig juridisk og militær utdanning og allsidig tjenestegjøring kom han til Trondhjem i 1718 som auditor og regimentskvartermester. Han deltok således i forsvaret av byen mot Armfeldthæren. Senere ble han oberstløytnant og sjef for det Størenske kompani av 3. Trondhjemske regiment. Hans sjefsgård var Høysæt